

KİSMET

ileri sùrmüşlerse, kabul edilemez ölçüde bir aldanma söz konusu ise, verilen malın taksimde belirlenen mal olmadığı iddia ediliyorsa, terekenin ödenmemiş borcu zuhur etmişse, taksime katılmamış bir mirasçı ortaya çıkmışsa, tahsis edilen mal üzerinde başkasının hakkının bulunduğu anlaşılmışsa, yerine getirilmemiş bir vaasiyet bulunduğu ortaya çıkmışsa taksimin iptali istenebilir ve iddianın ispatı halinde taksim iptal edilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sahnûn, *el-Müdevveme*, V, 464-506; Serahî, *el-Mebsüt*, XV, 2-69; İbn Rûşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 236-242; Burhâneddin el-Mergînânî, *el-Hidâye*, Kahire 1936, IV, 31-40; İbn Kudâme, *el-Mugnî*, XI, 488-507; Abdullâh b. Mahmûd el-Mevsîlî, *el-İqtiyâr li-tâ'ilî'l-Muhtâr*, Beyrut 1395/1975, II, 72-80; İbn Kayyim el-Cevârî, *l'âlamü'l-muvakkî'in*, Kahire 1389/1968, IV, 2; Bilmen, *Kamus*², VII, 137-172; M. Abdürrâhîm Kişkî, *el-Mirâşü'l-mukâren*, Kahire 1380/1961, s. 141-142; M. Cevâd Mağnîyye, *Fikhü'l-Îmâm Ca'fer es-Şâdiq*, Beyrut 1404/1984, IV, 115-120; M. Ebû Zehre, *Ahkâmü't-terikât ve'l-me-vâris*, Kahire, ts. (Dârû'l-fikri'l-Arabi), s. 273-282; Vehbe ez-Zühayî, *Nazariyyetü'd-damâن*, Dîmasîk 1402/1982, s. 152; Ahmed Ferrâc Hüseyin, *Kîsmetü'l-emlâki'l-müsterkefi'l-fikhi'l-İslâmî*, Beyrut 1989; Hamza Aktan, *Mukayese-i İslâm Miras Hukuku*, İstanbul 1991, s. 249-275.

HAMZA AKTAN

Kur'an kissaları ibret alınacak olan, tarihî doğruluk ve gerçeklik niteliği taşıyan olaylardır. Bunların dışında kessa kelimesi "söz (hadis), haber, mevzu, mesele, hal (şan, emr)" anımlarına geldiği gibi muahhar Arapça'da "hikâyé" (daha çok dinî ve ahlâkî), "tarih" (daha çok Endülüs Arapçası'nda) ve "dilekçe / hak talebi yazısı" mânalarını da ifade eder. Arap edebiyatında hikâyé yerine kessa kullanılır. Son devir Arap edebiyatında ise kessa hikâyé ve romanı da kapsayan bir türdür. Bu günü Arap edebiyatında hikâyé karşılığı olarak kissadan başka "kissa kasîra, ukusûsa" kelimeleri de yer almaktadır (bk. HİKÂYE).

Kur'an'da kessa kelimesi geçmez. Ancak isim olarak "hikâyé", masdar olarak da "hikâyé etmek" anlamında **kasas** ile (Âl-i İmrân 3/62; el-A'râf 7/176; Yûsuf 12/3; el-Kasas 28/25) aynı kökten türeyen fiiller kullanılır. **Kassa** fiili iki yerde (el-Kehf 18/64; el-Kasas 28/11) "bir kimseyin izini sürüp ardınca gitmek", diğer birçok yerde ise "peygamberlerin hikâyelerini anlatmak, haber nakletmek, hakkı, âyeti, rüyayı açıklamak, anlatmak" gibi anımlarda kullanılmıştır (en-Nisâ 4/164; el-En'âm 6/57, 130; el-A'râf 7/7, 35, 101; Hûd 11/100, 120; Yûsuf 12/35; en-Nahl 16/118; el-Kehf 18/13; Tâhâ 20/99; en-Neml 27/76; el-Mü'min 40/78). Aynı kökten gelen **kîsâs** kelimesinin asıl anlamı iki kişiden her birinin diğerinin izini takip etmesidir. Bir fiil ve cezanın iki taraf için de geçerli (izlenmiş) olması sebebiyle bir terim anlamı kazanmış olup Kur'an'da dört yerde geçmektedir (el-Bakara 2/178, 179, 194; el-Mâide 5/45).

Kasas kelimesi ve türevleri dışında Kur'an'da bu anlamda **nebe'**, **enbâ'**, **hadîs** kelimeleri de geçmektedir. Sözlükte "önemli, yararlı ve büyük haber" mânâsına gelen **nebe'** ve "çoğulu **enbâ'**" ile bu kökten türeyen birçok fiil Kur'an'da yer almaktadır. Hz. Âdem'in iki oğlu, Nûh, İbrâhim, Mûsâ ve Firavun, Âd, Semûd kissalarıyla kıyamet ve gayb (âhiret) haberleri için **nebe'** ve **enbâ'** kelimeleri kullanılmıştır (bk. M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "nb'e" md.). "Yeni söz, hâdise" anlamına gelen hadis de bazı âyetlerde "kissa, hâdise, haber" mânâsında geçmektedir. Hz. İbrâhim'in konukları (ez-Zâriyât 51/24), Mûsâ (Tâhâ 20/9; en-Nâziyat 79/15), Cünûd, Firavun, Semûd (el-Burûc 85/17), kıyamet (el-Gâsiye 88/1) **kissa** ve haberleri için hadis kelimesi kullanılmıştır. Ayrıca mesel de "kissa, hikâyé, destan" anlamında olmakla

birlikte darbîmesellerde geçen kissalar, bir husus örnekle yerek çarpıcı ve etkili bir biçimde dile getirmek amacıyla genelde temsili ve farâzî nitelikte bulunur; tarihî gerçeklik ifade eden birer hadise ve hikâyé olmaları şart değildir. Kur'an'daki kissalarla emsali birbirinden ayıran en önemli nokta budur. Kur'an meselleri içinde her iki kategoriye giren örnekler vardır. Âdem ve İsâ'nın yaratılışının temsili, Ashâbû'l-kârîye ve İbn Meryem'in meselleriyle Nûh, Lût ve Firavun'un eşlerinin temsilleri (Âl-i İmrân 3/59; el-En'âm 6/10, 11; Yâsin 36/13) tarihî gerçeklik ifade ederken çölde ateş yakan adam, sağanağa tutulmuş kimse, su sanılan aldatıcı serap, sıvrisinek, örümcek, karasinek, şiddetli rüzgârin savurduğu kül, âcız köle, efenâdilerin çekiştiği köle vb. temsiller (bk. M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "mşl" md.) sembolik ve farâzî niteliktir.

Mahiyetleri itibarıyle Kur'an kissaları üçे ayrılır. 1. Tarihî kissalar. Âdem ve iki oğlu, Nûh, Hûd, Sâlih, Lût, İbrâhim, İsmâîl, İshak, Ya'kûb, Yûsuf, Şuayb, Mûsâ, Dâvûd, Süleyman, Eyyûb, Yûnus, Zeke riyyâ, Yahyâ ve İsâ gibi peygamberlerin kissalarıdır. Bunlardan özellikle Yûsuf, Âdem, Mûsâ ve İsâ'ya ait olanlar geniş yer tutar. Bazı şahsiyetlerle hadiselere dair kissalar da bu kategoriye girer. Üzeyr, Lokmân, Zülkarneyn, Firavun, Nemrûd, Kârûn, Ashâbû'l-Kehf, Ashâbû'l-kârîye, Ashâbû'l-fil, Ashâbû'l-uhdûd gibi. 2. Kur'an'ın nûzûlü sırasında meydana gelen olaylar. Kur'an'da bu olaylar da kessa formunda anlatılmıştır: İsrâ, mi'râc, hicret, Ahzâb, Bedîr, Uhud, Hendek, Huneyn, Hamrâû'l-esed, Tebük savaşları ve seferleri, Bey'atûrrîvân ve Hudeybiye Antlaşması gibi. 3. Gaybî kissalar. Bunlar yedi ayrı sürede anlatılan Âdem'in yaratılışı kissasıyla kıyamet sahneleri, âhiret, cennet, cehennem, buralara girecek olanların durumu ve haberleri olup ibret için kessa formunda anlatılmıştır.

Kissalar uzun ve kısa olarak da iki gruba ayrılır. Uzun kissalar Kur'an'da geniş yer tutar. Bir süreyi baştan sona kaplayan Yûsuf kissasıyla Nûh, Hûd, İbrâhim, Mûsâ ve İsâ kissaları gibi. Kısa olanlar ya başka yerde uzunca anlatıldığı için kısa tutulmuştur -Mûsâ kissasının Tâhâ, Kasas ve A'râf sürelerinde uzun, Nâziyat'ta kısa olarak geçmesi gibi- veya Kur'an'ın indirilişi sırasında meydana gelmesi sebebiyle mâlûm olduğundan bir ibret hatırlatması kabiliinden kısaca zikredilmiştir, fil ve uhdûd kissaları gibi. Ibret için ardarda zik-

Γ KISSA □

(bk. HİKÂYE).

Γ KISSA □

(القصة)

Kur'an-ı Kerîm'de tarihî kişilerle olaylara dair yer alan haberler ve bunlardan bahsedeni ilim.

Sözlükte "bir kimseyin izini sürmek, ar�ınca gitmek; bir kimseye bir haber veya sözü bildirmek" gibi mânâlara gelen **kissa** kelimesi bir kimse yahut bir şeye ait hadiselerin adım adım, nokta nokta takip edilerek anlatılması / hikâyeye edilmesi ve bu niteliği taşıyan hikâyeyi ifade eder. Kelimenin bu etimolojik anlamı, kessa türü hikâyede olayın adım adım izlenecek nitelikte önemli ve ilginç olmasına doğru ve gerçekçi olması niteliklerini ön plana çıkarır. Kissanın hikâyeden farkı da bu nitelikleri dolayısıyladır. Çünkü asıl anlamı "nakîl" olan hikâyeye gerçekçi - hayaî, önemli - öncemsiz başkalarına aktarılıp anlatılabilicek her tür olayı kapsar. Kur'an'da yer alan kissalar için hikâyeye kelimesinin kullanılmaması da bu ayrima dayanır. Zira

redilen kissalar da kısa formdadır. Fecr süresinde Âd, Semûd ve Firavun, Kamer süresinde Nûh ve Kavmi, Âd, Semûd, Lût ve Firavun kissaları böyledir.

Kur'an kissalarında gözetilen amaçlar Kur'an'ın indiriliş amaçlarıyla örtüşür. Bu bakımından A'râf, Hûd, Enbiyâ ve Şuarâ gibi sûrelerde anlatılan peygamber kissaları Allah'ın birliği, O'na itaat ve kulluk ana fikrinde odaklanmıştır. Ashâbû'l-kârî, Ashâb-ı Kehf, harap olmuş kasabaya uğrayan kişiye ait (el-Bakara 2/259) kissalarda âhiret inancı, cennet ve cehennem hayatı işlenmiştir. Bütün peygamberlerin İslâm dinini tebliğ ettiğini, bu sebeple hepsinin de Allah'ın birliği ve âhiret inancı ile iyiliği emir, kötülükten nehiy gibi temel hedeflerde birleştiğini göstermek de kissaların ana gayelerindendir. A'râf, Hûd, Enbiyâ sûrelerinde peygamber kissalarının ardarda sıralanışında bu amacın gözetildiği görülür. Hz. Muhammed'in peygamber, Kur'an'ın vahiy mahsûlu olduğunu ispat etmek de bu hedefler arasındadır. Çünkü Hz. Muhammed ümmî olduğu halde getirdiği kitapta hiç kimsenin -en azından Kur'an'ın ilk muhatapları olan Mekkeliler'in- bilmemiği haber ve kissaların (enbâ'u'l-gayb: Hûd 11/49; Yûsuf 12/102; el-Kasas 28/44-46) yer almazı bu gerceği kanıtlar.

Bazı kissaların sonunda bildirildiği üzere ibret ve ders alınmasını sağlamak da kissaların temel hedeflerindendir. Bu bakımından eski kavimlerin başına gelen felâketler anlatılarak onlar gibi davrananların da aynı âkibete uğrayacakları vurgusu Kur'an kissalarında geniş yer tutar. Bu bağlamda kissalarda iyi ve kötüün modelleri ortaya konarak erdemlere ve ahlâkî olgunluğa teşvikle kötülüklerden sakınurma amacı güdülmüştür. Bu teşvik ve caydırımlar teşbih, temsil, mecaz, istiare gibi edebî sanatlar ve tasvirlerle somutlaştırılmış resim tabloları halinde gözler önüne serilerek tesirin tonu edebiyat ve sanat boyutıyla da desteklenmiştir. Yine peygamber kissalarında yer alan bazı mücizelerde ilmî gelişmeyi teşvik işaretleri bulmak da kissalardan çıkarılabilen dersler arasındadır. Hz. Süleyman'ın rüzzârla bir günde iki aylık yol alması havanın gücünü ve aerodinamik kanunlarını hatırlatmakta, yine Dâvûd için demirin yu-muşatılması, Süleyman için bakırın eriti-lip akişkan kıvama getirilmesi madenlerin bulunup çıkarılması ve işletilmesi konusunda, Hz. İsâ'nın hastaları iyileştirmesi ve ölüleri diriltmesi tıbbî gelişmeler hu-

susunda, Sebe melikesinin tahtının göz açıp kapama süresi içinde getirilmesi ci-simlerin nakil hızı konusunda önemli işaret ve teşvikler içermektedir.

Kur'an kissalarında gözetilen amaçlar arasında Hz. Peygamber'in ve müminlerin felâket ve sıkıntılarla karşı dayanma gücünü artırmak (Hûd 11/102), onları teselli etmek, dua, sabır ve tevekküle teşvik, Allah'ın peygamberlerine ve seçkin kullarına ihsan ettiği nimetleri hatırlamak (Âdem - İblîs kissasında olduğu gibi), Âdermoğulları'nı şeytandan sakindirmak gibi hususlar görülür. Ayrıca kissalarda din olgusunun Hz. Âdem'den beri süregelen değişmez tarihî gerçekliği de özet olarak ortaya konmuştur. Kur'an kissalarında parlak bir edebî üslûl ve estetik ifade ile anlatılmış tarihî gerçeklerin içerişine bu nevi dînî mesajlar mükemmel bir uyumla yerleştirilmiştir.

Kissaların anlatımında yöntem bakımından da bazı özellikler görülür. Kissalarda temel amaç tarihî olayları ayrıntılıyla ortaya koymak değil ibret ve derslerle dînî mesaj vermek olduğundan olayın bizzat kendisine önem attedilmiş, bu sebeple ibret gayesine hizmet etmeyen, irşad hedefini gölgede bırakacak olayın şahısları, kahramanları, zaman ve mekâni, olayların kronolojik sıralaması gibi hususlar önemsenmemiştir. Bundan dolayı Kur'an kissalarının anlatım yönteminde üç temel özellik göze çarpar: Tekrar, olayların sadece maksada (dînî mesaj / ibret) yetecek kadarının anlatılması, kissaların arasında ibret alınacak husus ve noktalaların ne olduğunu belirtmesi.

Âdem, Nûh, Mûsâ kissalarında görüldüğü gibi Kur'an kissalarının birçoğu, her defasında bağlama göre değişen ayrıntılarla ve farklı üslûplarla, dînî amacın, tebliğ ve mesajın gerektirdiği ilâve ve yeniliklerle tekrarlanmıştır. Bu durum anlamsız tekrar değil Kur'an'ın i'câzinin gereklerinden, onun meydan okumasının sırlarından biridir. Kissanın bütünüyle tekrarı nâdirdir. Meselâ en çok tekrar edilmiş olan Mûsâ kissasında farklı nüanslar taşıyan tekrarlar birleştirilirse kissanın tamamı ortaya çıkar. Bu bakımından meseleye yüzeysel bakan bazı kimselelerle şarkiyatçıların çögünün kissa tekrarlarını bir kusur olarak görmesi doğru değildir.

Genellikle kissaların tebliğ, ibret ve irşad maksadına yetecek kadar zikredildiğinden kronolojik sıralama ve ayrıntı maksatlı olarak terkedilmiştir. Bunun izlenen yöntem gereği olduğu ve olayların

ayrintılarıyla bilinmemesinden kaynaklanmadığı bizzat Hz. Peygamber'in yaşadığı isrâ, mi'râc, Bedir, Uhud gibi kissalarda da aynı yöntemin takip edilmiş olmasından, ayrıca ayrıntılarıyla ve kronolojik sıraya göre anlatılan bir kissanın (Yûsuf kissası) Kur'an'da yer almasından anlaşmaktadır. Aynı şekilde bazı kissalarda önemsiz gibi görülebilecek ayrıntılara gitirmesi de bu yöntemin gereğidir. Mese-lâ İsrâiloğulları'nın kesmesi gereken bakaranın özellikleri konusunda ayrıntıya girilmesi, ziraata dayalı bir çağda bakara ya tapma sapıklığını -dikkatleri onda yoğunlaştırarak suretiyle- yıkma amacına yöneliktr.

Kur'an kissalarının temel edebî özellikleri arasında değişik üslûplara sahip çarpıcı girizgâhlarla temsil ve tasvir anlatımları görülür. Kissaların çoğu ondaki en çarpıcı tablo sahnelerenerek başlar. Bu suretle muhababın dikkati celbedildikten sonra kissanın ayrıntılarına geçilir; Mûsâ kissasında olduğu gibi. Bazan kissanın en ibret verici yerleri bir özet halinde girişte anlatılır, ardından kissa yeniden ele alınır; Ashâb-ı Kehf kissasında olduğu gibi. Bazan da kissaya onda bildirilecek olayların hikmet ve sebebi açıklanarak başlanır; Kasas süresinde olduğu gibi. Ayrıca Kur'an kissalarında önemli görülen sahneler temsilî bir anlatımla ortaya konur; gerisi ve bağlantılar muhababın muhayyilesine bırakılır. Kissalarda görülen edebî özelliklerden biri de hadiselerin kuru ve yavan tarihî anlatım yöntemiyle değil edebî bir üslûpla, somut suret, portre ve tablolar halinde canlı ve etkin bir anlatımla haber verilmesidir.

Bazı şarkiyatçılar Kur'an kissalarının Tevrat ve İncil'den alındığını iddia ederler. Halbuki Resûl-i Ekrem ümmî olduğu gibi Tevrat VIII. yüzyılda, İncil ise en erken IX. yüzyılda Arapça'ya çevrilmiştir. Gerçekte vahiy menşeli olmaları sebebiyle bu üç kitapta genellikle aynı kissalar yer almaktı birlikte temel vurgu, muhteva ve üslûp bakımından Kur'an kissaları onlardan çok farklıdır. Çünkü Tevrat kissalarında ana tema yahudilerin Tanrı'nın seçilmiş kavmi olduğu düşüncesidir. Onda tarihî olaylar ayrıntılarıyla ve yavan bir üslûpla dile getirilmiştir. Bu kissalarda Al-lâh'ın Nûh tûfanını yaratmasından ve Tâlît'u kral yapmasından dolayı pişman olduğu iddiası (Tevkîn, 8/20-22; 9/11-17; Samuel, 15/10-11), peygamberlere zina yapma, puta tapma isnadı gibi İslâm'ın Allah ve peygamber anlayışıyla bağdaş-

mayan hususlar ve tutarsızlıklarla mitolojik unsurlar yer almaktadır. Hz. İsa'nın hayat hikâyесini anlatan İncil'de vurgulanın ölçü tanrı inancı (teslis), İsa'nın Allah'ın oğlu olduğu, onun çarmıha gerildiği gibi hususlar da Kur'an'a çelşmektedir. Kur'an kissalarında tarihî bilgiler önlanka deyildir; şahıslar, zaman ve mekân gibi ayrıntılara girilmez; kissanın mesaj ve ibret yönü önemsenmiş olup canlı bir tasvir-temsil üslûbu hâkimdir. Bununla birlikte Tevrat ve İncil'de Kur'an verileriyle örtüşen, tahrife uğramamış bilgiler de mevcuttur.

Kur'an'da çok geniş bir yer tutan kissalar, çağımızda edebiyat araştırmalarının gelişmesine paralel olarak eskiden görülmemiş bir ilgiye mazhar olmuş, muhtelif makale ve eserlerde çeşitli yönlerden incelenmiştir. Kissaları geniş ve ayrıntılı biçimde anlatan eserlerin birçoğuna İslâmiyat karıştırılmıştır. Taberî, İbn Kesîr, Hâzin ve Sa'lebî tefsirleri. Taberî tarihiyle İbnü'l-Esîr'in el-Kâmil'i gibi kitaplarla Sa'lebî'nin 'Arâ'isü'l-mecâlis'i ve İbn Kesîr'in Kaşaşü'l-enbiyâ', çağdaş âlimlerden Ni'metullah el-Cezâîri'nin en-Nûrû'l-mübîn'i gibi eserler bu türündendir. Kissaldan ders çıkarmak amacıyla yazılan eserlerin bir kısmı kissaların tamamını ele almaktadır. M. Ahmed Câdelmevlâ ve arkadaşlarının Kaşaşü'l-Kur'ân, Abdülvehhâb en-Neccâr'ın Kaşaşü'l-enbiyâ', Muhammed el-Meczûb'un Kasas ve 'iber, M. Tayyib en-Neccâr'ın Târihu'l-enbiyâ', M. Fethî Hâfiz Kûre'nin el-Kur'ân ve enbâ'ü'l-enbiyâ', Affî Abdülfettâh Tabbâre'nin Ma'â'l-enbiyâ' fi'l-Kur'ânî'l-Kerîm, N. Mehmet Solmaz-İsmail L. Çakan'ın Kur'ân-i Kerîm'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi, M. Dikmen - Bünyamin Ateş'in Peygamberler Târihi, M. Faruk Gürtunca'nın Peygamberler Târihi bu gruba girer. Sadece bir kissayı anlatan veya birkaç kissayı ele alan eserler arasında İbrâhim Ali Ebû'l-Hâşeb'in Yûsuf, Ahmed el-Cibâlî'nin Kişşatü Mûsâ, Mahmûd Zehrâ'nın Kaşaş mine'l-Kur'ân, Behî el-Hûlî'nin Âdem, A. Abdülfettâh Tabbâre'nin el-Yehûd fi'l-Kur'ân (trc. M. Aydin, Kur'ân'da Yahudiler), Atiyye A. Zâhidî'nin Aşâhâbî'l-Kehf, M. Hayr Ramazan Yûsuf'un Zülkarneyn, Sirri Paşa'nın Ahsenü'l-kasas, Osman Cilâci'nın Kur'an Işığında Üç Peygamber, Necati Kara'nın Kur'an'a Göre Hz. Mûsa, Fir'avn ve Yahudiler adlı eserleri anılabılır. Belli bir konuyu ele alan eserlerden de Rebî el-Medhâfî'nin

Menhecü'l-enbiyâ' fi'd-da've, Abdülvehhâb ed-Deylemî'nin Me'âlimü'd-da've fi kaşaşî'l-Kur'ân'ı sayılabilir. Kur'an kissalarının çocukların basit bir üslûplla kaleme alındığı eserler içinde Seyyid Kutub - Abdülhamîd Cevdet es-Sâhhâr'ın Silsile mine'l-kaşaşî'l-Kur'ânî, M. Ahmed Berânîk'in Mecmu'atü kaşaşî'l-enbiyâ', Nedvî'nin Kaşaşü'n-nebî li'l-eftâfî'i anılabılır. Bu türden Türkçe eserler de mevcuttur. Kur'an kissalarının ilmî bir yaklaşım ile incelendiği eserler arasında sunular zikredilebilir: Seyyid Abdülhâfiż Abdürabbih, Buḥûs fi kaşaşî'l-Kur'ân; Abdülkerîm el-Hatîb, el-Kaşaşü'l-Kur'ânî fi manṭûkîhî ve mefhûmîh; Muhammed Şerkâvî, el-Enbiyâ' fi'l-Kur'ân; Ebû'l-Hasan en-Nedvî, en-Nûbüvve ve'l-enbiyâ' fi ḏâvî'l-Kur'ân; Râṣîd el-Berâvî, el-Kaşaşü'l-Kur'ânî; Tâhâ A. Mûkallid, el-Kaşaşü'l-Kur'ânî; Kasâbî Mahmûd Zelât, Każâya't-tekrâr fi'l-kaşaşî'l-Kur'ânî; Muhammed Şedîd, Menhecü'l-kissa fi'l-Kur'ân; Abdülazîz Kâmil, el-Kur'ân ve'l-târihî; Muhammed Beyyûmî Mehrân, Dirâsât târihiyye mine'l-Kur'ânî'l-Kerîm; Tihâmî Nakra, Sîkolojiyyetü'l-kissa fi'l-Kur'ân; İdrîs Şengül, Kur'an'ın Temel Prensipleri Işığında Kissaların Tahsil ve Değerlendirilmesi (doktora tezi), Kur'an Kissalarının Anlam ve Değeri (Ankara 1998, IV. Kur'an Haftası Kur'an Sempozyumu Bildirileri). Seyyid Kutub'un et-Taşvîrî'l-fennî fi'l-Kur'ânî, Muhammed el-Gazâlî'nin Nazarât fi'l-Kur'ânî, Muhammed Kutub'un Dirâsât fi'l-Kur'ân'ının konuya ilgili bölümleri de bu yönteme göre hazırlanmıştır. Suat Yıldırım'ın "Kur'ân-i Kerîm'de Kissalar" başlıklı makalesi de bu türündendir (bk. bibl.).

Kur'an kissalarının edebî yönünü inceleyen eserler de bu gruba girer. Muhammed Ahmed Halefullâh'ın el-Fennü'l-kaşaşî fi'l-Kur'ân (Kahire 1947) adlı doktora tezinden sonra bu nevi çalışmalar yoğunluk kazanmıştır. Kur'an kissalarında mükemmel bir edebî kurgu ile psiko-sosyal boyutun ön planda olduğu, bu sebeple kissaların tarihî gerçekliğinin bu bağlamda önemi olmadığı, doğru veya yanlış olması, hatta halk arasında yaygın şekliyle zikredilmiş bulunmasının mümkün olduğu hususunun vurgulandığı tez üniversitede reddedildiği gibi parlamentoya da aksetmesi yüzünden tezi yöneten hoca (Emîn el-Hûlî) ve hazırlayan kişi üniversiteden uzaklaştırılmıştır. Halefullâh iddialarını kuşen yumuşattıktan sonra eserini Cemal Abdünnâsır zamanında bastı-

rabilmiştir. Kur'an kissalarının edebî yönünü inceleyen diğer eserler arasında Servet Abaza'nın es-Serdû'l-kaşaşî fi'l-Kur'ân, Muhammed Kâmil Hasan el-Muhâmî'nin el-Kur'ân ve'l-kaşsatü'l-hâdiş, M. S. Hasan Mustafa'nın Ravâ'y'u'l-içâz fi'l-kaşaşî'l-Kur'ânî ile el-İcâzü'l-iugâvî fi'l-kişsatü'l-Kur'ânîyye, Abdülcevâd Muhsin'in el-Kişşa fi'l-Kur'ânî'l-Kerîm beyne haķā'iķî'l-içâz ve ebâti'l-i-ħusûm (doktora tezi) adlı eserleri sayılabilir.

Dinî ve ahlâkî erdemlere ve cihada teşvik gayesiyle camilerde halka kışa anlatan kimselere kâss (çoğulu kussâs) denilmiştir. İslâm'ın ilk zamanlarından itibaren ortaya çıkan ve iki asır kadar devam eden bu hikâyeciler, malzeme olarak Kur'an ve peygamber kissaları yanında huraflî ve hayâli hikâyelerle İslâmiyat'ı da kullanıyorlardı. Özellikle Hz. Ömer devrinde sonra Hz. Osman - Hz. Ali ihtilâfi ve fitnesi zamanında çoğalan bu hikâyecileri Hz. Ali mescidlerden uzaklaştırılmıştır. Bu kissacılар hakkında olumlu veya olumsuz hükmüler içeren birçok hadis bulunmaktadır (bk. Wensinck, el-Mu'cem, "kşş" md.; ayrıca bk. KUSSÂS).

BİBLİYOGRAFYA :

Wensinck, el-Mu'cem, "kşş" md.; M. F. Abdülbâki, el-Mu'cem, "nb'e", "msl" md.leri; Mekâyişü'l-luġâ, I, 415; D. Sidersky, *Les origines des légendes musulmanes dans le Coran et dans les vies des prophètes*, Paris 1933, s. 1-154; Abdülkerîm el-Hatîb, el-Kaşaşü'l-Kur'ânî fi manṭûkîhî ve mefhûmîh, Kahire 1964, s. 3-77; M. Kâmil Hasan el-Muhâmî, el-Kur'ân ve'l-kişsatü'l-hâdiş, Beirut 1970, s. 5-11; Seyyid Abdülhâfiż Abdürabbih, Buḥûs fi kaşaşî'l-Kur'ân, Beirut 1972; Tihâmî Nakra, Sîkolojiyyetü'l-kissa fi'l-Kur'ân, Tunus 1974, s. 5-84 vd.; M. Beyyûmî Mehrân, Dirâsât târihiyye mine'l-Kur'ânî'l-Kerîm fi bilâdi'l-Ārab, Riyad 1400/1980, s. 38-88; Seyyid Kutub, et-Taşvîrî'l-fennî fi'l-Kur'ân, Kahire 1983, s. 143-215; Muhammed Şedîd, Menhecü'l-kissa fi'l-Kur'ân, Suudi Arabistan 1984, s. 34-48; Fazl Hasan Abbas, el-Kaşaşü'l-Kur'ânî, Ürdün 1985, s. 7-27; Mâ'mûn Ferîz Cerrâr, Hašâ'îşü'l-kişsatü'l-İslâmiyye, Cide 1408/1988, s. 35-110; Muhammed el-Fiki, Kîsaşü'l-enbiyâ', Kahire 1989, s. 3-14; İdrîs Şengül, Kur'an'ın Temel Prensipleri Işığında Kissaların Tahsil ve Değerlendirilmesi (doktora tezi, 1990), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; M. Ferîd Vecdi, "el-Kîsaş fi'l-Kur'ân", ME, XIX (1367/1947), s. 8-12; Abdülgâni er-Râcîhi, "Kîsaşü'l-Kur'ân", a.e., XXI (1369/1949), s. 367-371; Abdülazîz Abdülmecîd, "A Survey of the Terms Used in Arabic For Narrative and 'Story'", IQ, I (1954), s. 195-204; Münîf el-Kâdi, "el-Kîsaş fi'l-Kur'ânî'l-Kerîm", MMîr, IX (1962), s. 3-26; Suat Yıldırım, "Kur'ân-i Kerîm'de Kissalar", İİFD, sy. 3 (1979), s. 37-63; D. B. Macdonald, "Kîsaş", EI² (ing.), VI, 185-187.

İDRİS ŞENGÜL